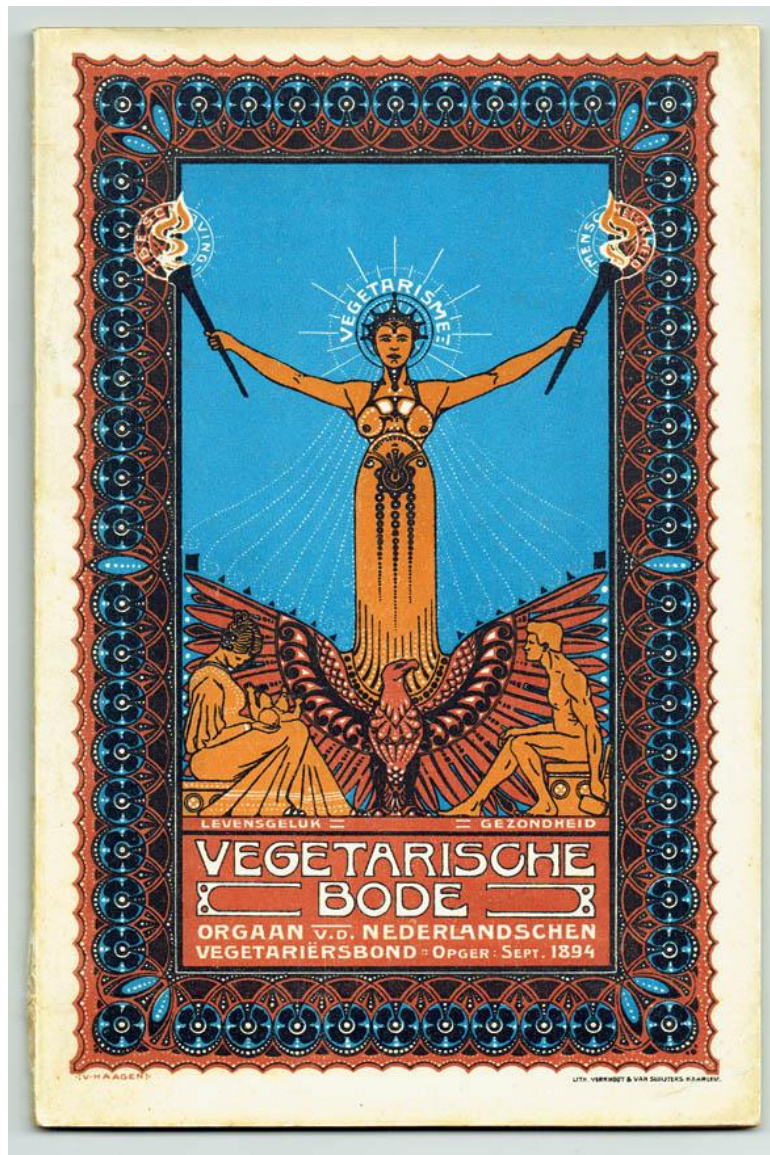

130 JAAR VEGETARIËRSBOND
feestrede in Diligentia Den Haag
bij het jubileumdiner 30 september 2024

Hier in deze mooie zaal in Diligentia vieren we vandaag een jubileum; het 130 jarige bestaan van de Nederlandse Vegetariërs Bond.

Mijn naam is Harry Berg. Ik ben medewerker van het Art Nouveau festijn hier in Den Haag. En twee jaar geleden kozen we het vegetarisme als speerpunt. Want ook het vegetarisme is een beweging die in die tijd rond 1900 opkwam. En zo kwam het dat ik twee jaar geleden het eerste vegetarische restaurant van Nederland POMONA weer even voor drie dagen heb heropgericht. Het diner was in het oorspronkelijke gebouw van POMONA in de oorspronkelijke eetzaal.

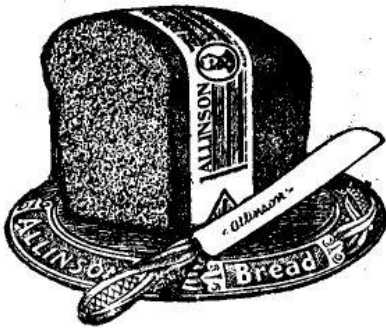
Zijn er vandaag mensen in de zaal die dat toen hebben meegemaakt?

De heroprichting van POMONA 10, 11, 12 juni 2022

Uw directeur Floris de Graad heeft me gevraagd om hier in Diligentia iets over de eerste tijd van de Bond te vertellen. Ik wil dat graag doen aan de hand van acht persoonsbeschrijvingen van de mensen die hier toen in deze zaal bijeenkwamen om de bond op te richten.

Het begint bij AART VERSCHOOR

In **1891** is **Aart Verschoor** zelf erg ziek. Hij kan het zelf niet oplossen, wat hij ook probeert en hij gaat op zoek naar een remedie buiten de gebaande paden. Hij komt in contact met de Engelse arts **dr. Thomas Allinson**.

Deze dr. Allinson is al een tijdje bezig met een beweging die zich tegen het witte brood keert. De arbeiders in Engeland worden ziek omdat ze alleen maar wittebrood eten, is zijn ervaring. Hij ontwikkelt een broodrecept

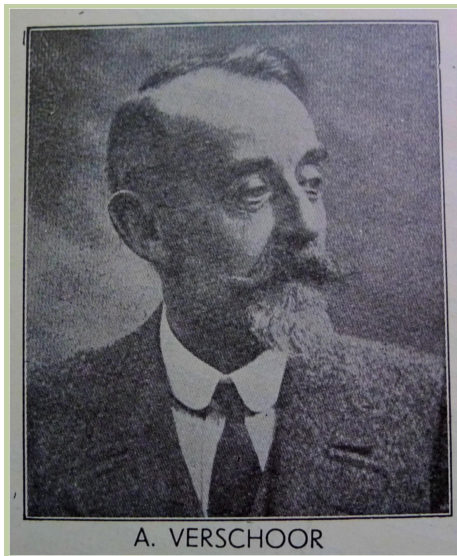
met gebruikmaking van de hele granen, minder gist en minder zout. Dr. Allinson koopt een korenmolen en begint van daaruit zijn campagne voor volkorenbrood. **Thomas Allinson** raadt Aart Verschoor aan om een vegetarisch dieet te volgen. Verschoor wordt al snel weer beter.

Het jaar daarop, in april **1892** nodigt de inmiddels genezen dokter Aart Verschoor dokter Allinson uit om samen met hem een gezamenlijke **voetreis** te gaan maken door Nederland. Dat gebeurt ook, en door de wandelgesprekken raakt Verschoor zo geïnspireerd dat hij vanaf dat moment het vegetarische gedachtegoed gaat propageren. Eerst door artikelen te schrijven en een paar jaar later neemt hij het initiatief tot het oprichten van de **Nederlandsche Vegetariërsbond** met als doel:

'De bevordering van de vegetarische leefwijze in de overtuiging dat deze strekt tot vermeerdering van gezondheid en levensgeluk en tot toeneming van beschaving en menselijkheid'

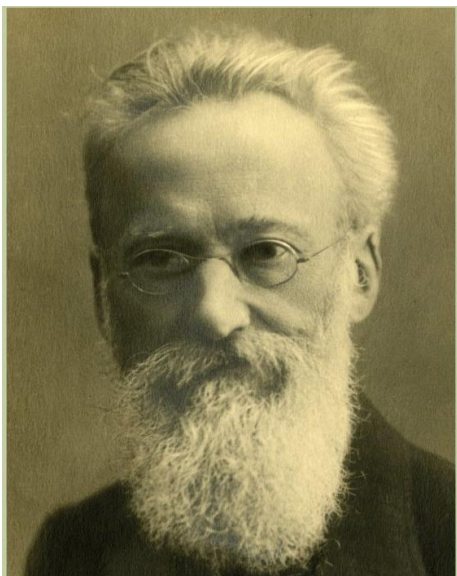
De oprichtingsvergadering is op **30 september 1894 hier in dit mooie Diligentia**. Het begint met 33 leden en 14 sympathisanten en opvallend is dat alle personen die in het vervolg belangrijk zouden worden in de vegetarische beweging hier al rond deze tafel aanwezig zijn. Het is een bevlogen, maar nogal bonte verzameling mensen.

Ze zijn allemaal wel vegetariër, maar ieder om verschillende redenen

Ik heb er een paar uitgelicht die later nog een belangrijke rol gaan spelen.

Aart Verschoor is een Rotterdamse arts. Hij is overtuigd van de medische zegeningen van vegetarisch eten en wil dit als remedie propageren tegen allerlei kwalen en ziektes. Hij zal de eerste voorzitter worden van de bond.

Michiel Valk is een Hagenaar en een overtuigd humanist. Hij is een ethisch vegetariër; *vegetarisch eten is een opmaat naar de verheffing van de mensch*. Michiel Valk moet een heel aimabel persoon geweest zijn. Hij heeft een enorm netwerk en kan met veel mensen opschieten. Hij schrijft heel mooi en hij weet later de beroemde socialist Domela Nieuwenhuis erbij te krijgen. Later zal hij heel belangrijk zijn bij Pomona Den Haag. Een van zijn contacten is de schrijfster Caroline van der Hucht Kerkhoven.

Caroline van der Hucht-Kerkhoven is een Haagse schrijfster die zich verbonden voelt met alle strijd tegen het patriarchaat. Haar man Johan is in 1888 overleden, die was directeur van de Nederlandse Stoomboot Maatschappij. Ze is dus een rijke weduwe en ze gaat zich inzetten voor de maatschappij. **Alle onderdrukten kunnen op haar rekenen. Vrouwen, kinderen, maar ook dieren.** Ze schreef verschillende romans waarin anti-vivisectie, het beschermen van dieren en de emancipatie van de vrouw verweven

waren. Ze is de oprichtster van de Nederlandse Kinderbond (1891) en oprichtster van de anti-vivisectiebond. En van de Vredesbeweging. **Die vegetariërsbond? Die kan er ook nog wel bij.** Ze doet zelf veel, maar ze zet ook haar geld in om bij te dragen. Dat doet ze door zowel Marie Jungius als Felix Ortt aan te stellen als persoonlijk secretaris, waarmee die twee dus al hun werk konden doen zonder zich te bekommeren om inkomen. Die worden daardoor fulltime actievoerders. Caroline wordt de eerste vice-voorzitter van de Vegetariërsbond. Later richt ze een fonds op dat nog steeds bestaat. Het keert ook nu nog elk jaar € 100.000,- uit aan projecten of personen die zich bezig houden met dierenwelzijn.

Marie Jungius komt uit Haarlem en is van oorsprong lerares. Maar ze ontpopt zich als een van de leidende figuren in de vrouwenbeweging en de kinderbond. Ze zal een van de voortrekkers worden bij de Nationale tentoonstelling vrouwenarbeid. Daar weet ze ook het vegetarische restaurant in te krijgen. Ze is actief bij de kinderbond. Schrijft kinderboeken en sprookjes. Marie

Jungius is ook betrokken bij de anti vivisectie bond. Ze gaf lezingen over dierproeven die zeer indringend waren. Ze woont samen met haar vriendin in Scheveningen, de al even actieve **Suze Groshans**.

Suze Groshans is al betrokken bij **De 's Gravenhaagse Vereniging tot bescherming van dieren**. Ze is ook de voorzitter van de **Nederlandsche bond tot bestrijding der vivisectie**. Deze twee dames houden zich bezig met de inhoud van kinderboeken en opvoeding. Anti-Vivisectie en vrouwenkiesrecht. Van Suze Groshans wordt gezegd dat ze in haar leven in 30 besturen van verenigingen heeft gezeten.

Elisabeth Valk-Heijnsdijk hier rechts op de foto. Is zelf van een ernstige ziekte hersteld door vegetariër te worden. Ze komt uit Zeeuws Vlaanderen en is van eenvoudige komaf. Zij richt zich op het bereiden van lekkere maaltijden. Ze heeft al in Leipzig in een vegetarisch restaurant gewerkt. Ze zal een kookboek schrijven dat een bestseller wordt en uiteindelijk Pomona oprichten en er de directeur van worden. (en zal later met Michiel Valk trouwen).

Zij is van groot belang geweest voor het vegetarisme in Nederland. Haar Hotel Restaurant was het 'verenigingsgebouw' van de bond. Door haar visie en haar gerechten wist ze vegetarisch eten en uit eten gaan, hip te maken. Ook voor mensen die niet vegetarisch leefden. En ze toonde daarmee aan dat het mogelijk was om een vegetarisch Hotel restaurant te drijven dat levensvatbaar was voor een langere tijd. Dat voorbeeld werd in veel andere steden in Nederland gevolgd.

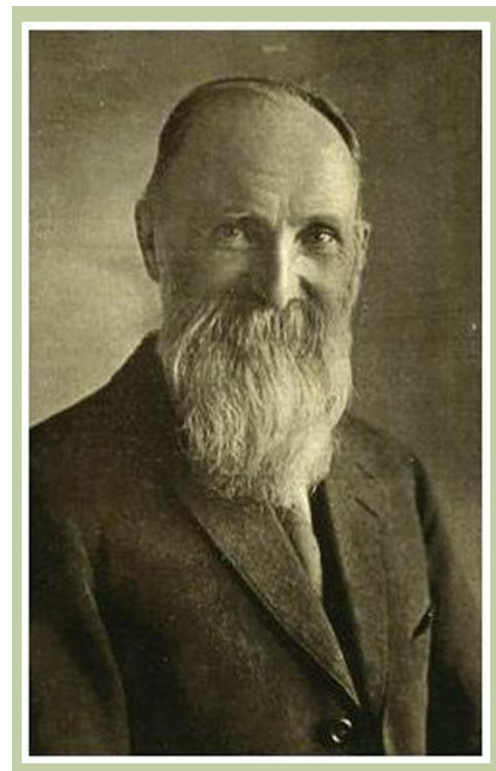

Daan de Clercq komt uit Haarlem. Een echte doener.

Ingenieur en ondernemer. Hij heeft een verffabriek. Maar hij is ook uitvinder. Hij importeert de weckflessen. Hij ontwikkelt imitatiebont. Ook hij is vegetariër, maar hij wil dat ook **geheelonthouding** in de statuten wordt opgenomen.

Hij is een socialist en felle anti-militarist. Leidend figuur in de vredesbeweging. Daan de Clercq is een onvermoeibaar man. Hij start een comité dat 'Pomona's' in het hele land gaat opzetten of ondersteunen. Hij is een

lange tijd redacteur van de vegetarische bode. Hij geeft lezingen, spreekt op de radio. Duikt overal op. Hij sticht kinderkolonies en een sanatorium voor vegetariërs. Het is een bijzondere man.

Felix Ortt is meer de filosoof van het gezelschap.

Hij komt uit Groningen. Is hoogleraar biologie en Ingenieur. Hij werkt bij Rijkswaterstaat en ontwerpt daarvoor de havenuitbreiding in Scheveningen. Bij een ander project aan de Merwede loopt hij Malaria op. Dat was een ziekte die toen nog veel voorkwam, met name in Noord-Holland, Friesland en Zeeland. Hij raakt dus ernstig ziek en komt in een Kurhaus terecht. Daar komt hij in contact met natuurgeneeskunde en het spiritisme. Hij gaat over op een vegetarisch dieet.

Hij zou dus in dienst komen van mevrouw van der Hucht Kerkhoven en zo uitgroeien tot een groot propagandist. **Hij is het boegbeeld van de Vegetariërsbond.** Hij zal met lichtbeelden het land in gaan. Hij spreekt op de radio en schrijft artikelen en ingezonden brieven naar kranten. Hij zal later ook Christen-Anarchist worden en de oprichter van een collectieve leef- en werkgemeenschap in Blaricum.

Felix Ortt is bij de NVB vaak redacteur van de bladen en beheert de propaganda in folders en boekjes. Hij zal nog tot zijn dood in 1959 adviezen geven en de brochures beheren en verzenden.

Zo zitten deze gedreven mensen hier in 1894 om de tafel. Als je het zo optelt dan zijn er heel wat bewegingen en idealen verenigd. Maar ze zetten zich allemaal in voor deze nieuwe Vegetariërsbond. Ieder met hun eigen talenten en mogelijkheden.

Al in die eerste jaren met Aart Verschoor als voorzitter komt er van alles op gang.

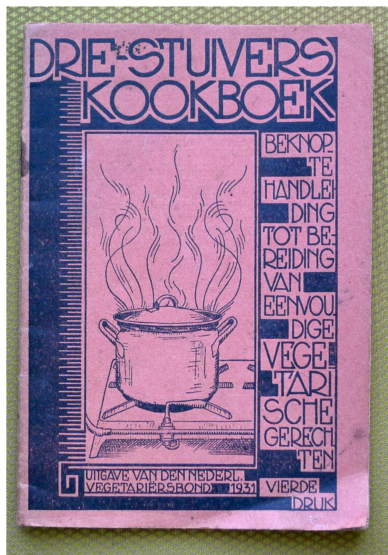
In eerste instantie gaat er veel energie naar de **medische kant** van het vegetarisme. Dat komt ook omdat er vanuit de beroepsgroep van artsen en wetenschappers veel kritiek komt. Vegetarisch eten is ongezond! Dat moet worden weerlegd door de bond. Er worden allemaal nationale en internationale onderzoeken en bewijzen verzameld dat vegetarisch eten juist wel gezond is. Een van de speerpunten is om sporters in de spotlights te zetten die vegetarisch zijn. Vegetarische sporters deden het met name goed in duursporten zoals de marathon.

Er komt een **pers comité** onder leiding van Caroline van der Hucht Kerkhoven, dat zorgvuldig gaat reageren op berichten in de pers over vegetarisch eten. Of door ingezonden brieven te sturen of door het schrijven van artikelen die in kranten en tijdschriften geplaatst worden.

Er worden zowieso veel **brieven** geschreven door de bestuurders van de bond.. Zo gaat er een brieven campagne uit naar de directies van huishoudscholen met als doel om ook op

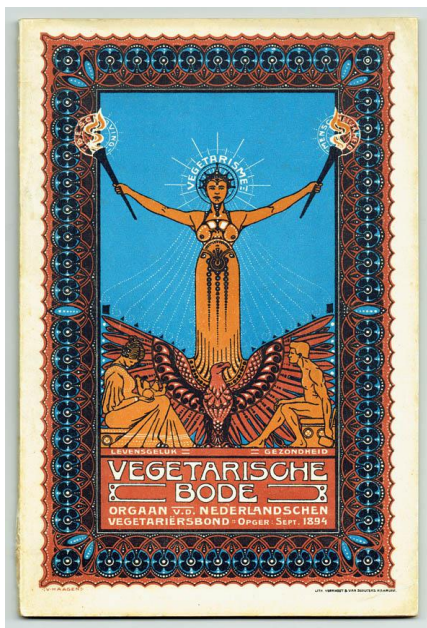
die scholen aandacht te geven aan het vegetarisch koken.

Daan de Clercq bezoekt de ANWB met een plan om de restaurants van Nederland te bewegen om vegetarische menu's op te nemen. Een jaar later staat het bij elk restaurant vermeld in de reisgidsen. Michiel Valk stuurt brieven naar gevangenissen en kazernes om daar te stimuleren dat ook gevangenen (ook dienstweigeraars) en soldaten kunnen kiezen voor een vegetarisch menu.

Vanaf het tweede jaar komen er boeken en brochures.

Eerst een Nederlandse vertaling van het Engelse boek 'De ware voeding' van dr Allinson. Daarna 'Het vegetarische kookboek' van Mevrouw Valk Heijnsdijk. Dat kostte toen fl 0,90. Maar ze schreef ook het goedkopere 'Drie stuivers kookboek' voor de huisvrouw waarvan er tienduizenden zijn verspreid.

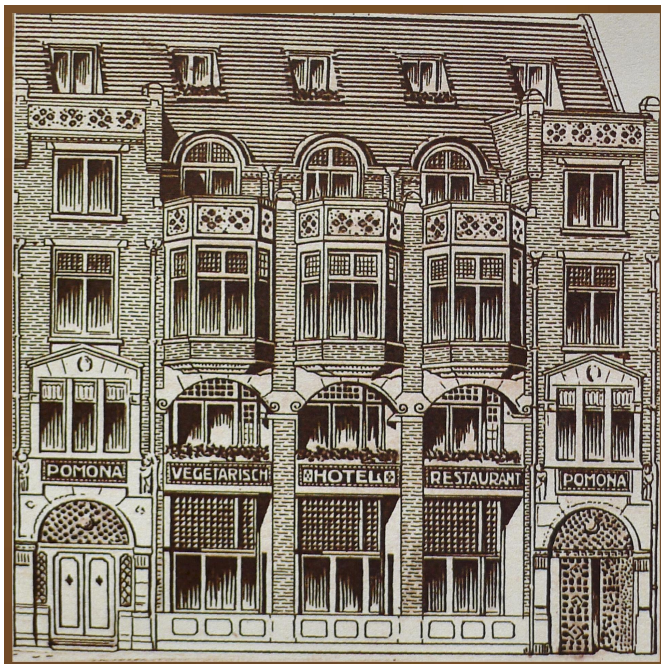

In het derde jaar start het tweemaandelijkes tijdschrift '**De vegetarische bode**' onder redactie van Daniel de Clercq.

Een beproefd middel wat wel werd ingezet is de petitie. Elk jaar kozen de leden een onderwerp voor een petitie. Een handtekeningactie waarvan het resultaat dan werd aangeboden aan een minister.

In het vierde jaar is de beroemde oprichting van vegetarisch restaurant POMONA op de nationale tentoonstelling van vrouwenarbeid. Met medewerking van Marie Jungius, Elisabeth Valk-Heijnsdijk - Suze Grosshans, Michiel Valk en Aart Verschoor.

Dat tijdelijke restaurant groeide uit naar het mooie Hotel Restaurant POMONA in de Molenstraat. Onder leiding van Elisabeth Valk-Heijnsdijk en Michiel Valk.

De Nederlandse bond wordt lid van de internationale bond en zal in 1913 de internationale vegetarische bijeenkomst organiseren in Den Haag.

En dan natuurlijk het paradedepaardje van de bond. Het keurmerk dat sinds 1908 bestaat. Vooral Daniel de Clercq maakte zich er sterk voor. Het keurmerk bestaat nu nog steeds (het groene vinkje) en is zelfs internationaal geworden. En nu de grootste bron van inkomsten voor de bond.

En zo gaat het maar door. In de afgelopen 130 jaar hebben zich telkens nieuwe bevlogen mensen ingezet en is de bond uitgegroeid tot wat het nu is.

Vandaag is dus het jubileum.

Wat zou het mooi zijn als de eerste leden en bestuurders hier in ons midden zouden kunnen aanschuiven. Wat zouden ze denken van ons in deze tijd? Hoe zouden ze kijken naar de huidige bond? Ik zou graag hun stemmen horen en hun meningen. Ik zou graag hier aan de tafels de discussies volgen tussen de oprichters van toen en de leden en bestuursleden van nu.

Ik denk wel dat ze met enige trots naar dit gezelschap zouden kijken. En ik denk dat ze blij verrast zouden zijn met de beschikbaarheid van vegetarische gerechten en producten in elke supermarkt, het aantal vegetarische restaurants, lekker Vega, de enorme aantallen nieuwsbrief leden, de websitebezoekers. Maar ik denk ook dat ze zouden zeggen, het is mooi wat jullie nu hebben bereikt, heel mooi, maar..... niet achterover gaan zitten, er valt nog veel te doen! Dierenleed is de wereld nog niet uit.

En ik denk precies te weten wat Michiel Valk zou zeggen ' Wij hebben het geluk gehad ertoe bij te dragen dat enkelen uitgroeiden tot honderden en waarom zouden die honderden niet uitgroeien tot duizenden? Steeds toenemende! **U zult zich moeten richten op een verdubbeling van het aantal vegetariërs elke vijf jaar, net als wij**.'

